

МІЖГАЛУЗЕВІ ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ганна Буяджи

кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України,
державний секретар Міністерства юстиції України
(м. Київ, Україна)
fiorelina@ukr.net

УДК 347.45/.47: 347.23

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ НАЦІОНАЛЬНИМ АГЕНТСТВОМ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ, ОДЕРЖАНИМИ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ

АНОТАЦІЯ. Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Національне агентство та (або) АРМА) є новоствореним органом зі спеціальним статусом, до повноважень якого належить виявлення та розшук активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, а також управління цими активами. При реалізації повноважень з управління активами виникають два абсолютно різні види правовідносин, кожен із яких має свою специфіку. Зазначені відносини вимагають комплексного дослідження, оскільки становлять предмет вивчення цивільного права, адміністративного права та кримінального процесуального права. Крім того, це питання ще не досліджувалося у вітчизняній правничій науці, а отже, його актуальність не викликає сумнівів.

Метою статті є проведення порівняльно-правового аналізу відносин, які виникають під час управління арештованими активами, що здійснюється Національним агентством, та при їх передачі в управління за договором управління майном.

За результатами аналізу особливостей відносин, що виникають при управлінні арештованими активами безпосередньо Національним агентством, а також відносин, що виникають при передачі арештованих активів до управителя на підставі договору управління майном виявлено, що ці відносини хоча й мають спільні риси, однак різняться за правовою природою (перші є публічно-правовими відносинами, другі – приватноправовими з елементами публічно-правових). В обох видах відносин Національне агентство виступає у ролі квазівласника арештованого майна. Крім того, приділена значна увага розробці конкретних пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства України у сфері управління арештованими активами.

© Ганна Буяджи, 2018

Ганна Буюджи

Відносини управління, суб'єктом яких є Національне агентство, існують у двох різних формах, виникають по чергово та з різних підстав – на підставі ухвали суду та на підставі відповідного договору управління. Хоча вони і мають спільні риси, проте відрізняються за своєю правовою природою, підставами виникнення та припинення, колом суб'єктів, а також титулом і змістом повноважень щодо переданого майна.

Після винесення ухвали слідчим суддею (судом) та передачі майна Національне агентство стає управителем. У подальшому воно може або безпосередньо управляти переданим майном, або укласти договір управління, у якому АРМА діє як установник. В обох видах відносин зазначений орган виступає у ролі квазівласника арештованого майна.

Управління активами, що здійснюється Національним агентством, – це професійна строкова діяльність із володіння, користування та (або) розпорядження активами, арештованими у кримінальному провадженні, яка здійснюється на підставі відповідної ухвали слідчого судді або суду, з метою збереження або збільшення їх економічної вартості та подальшої реалізації на користь держави, або повернення власникові.

Ключові слова: Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; АРМА; управління арештованими активами; договір управління майном; арешт активів.

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Національне агентство та (або) АРМА), відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону України “Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів” (далі – Закон), є:

<...> центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, та/або з управління активами, на які накладено арешт або які конфісковано у кримінальному провадженні¹.

АРМА за змістом, обсягом функцій і правовим статусом не має аналогів у системі органів державної влади в Україні, тому специфіка реалізації ним своїх повноважень становить особливий інтерес як з теоретичної, так і практичної точки зору.

При реалізації Національним агентством повноважень з управління арештованими активами виникають два абсолютно різні види правовідносин – управління активами, що здійснюється безпосередньо Національним агентством, та управління, що здійснюється на підставі

¹ Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10 листопада 2015 р. № 772-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 1. Ст. 2.

договору управління, який укладається АРМА з управителем. Ця сфера повноважень АРМА є складною та вимагає комплексного дослідження, бо становить предмет вивчення цивільного та адміністративного права, а також кримінального процесу, оскільки управління майном відбувається у межах кримінального провадження.

На сьогодні в Україні відсутні комплексні дослідження особливостей управління арештованими активами, що здійснюється Національним агентством.

Мета дослідження полягає у проведенні порівняльно-правового аналізу відносин, що виникають під час управління арештованими активами, що здійснюється Національним агентством, та при передачі зазначених активів в управління за договором управління майном.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону:

Управління активами – діяльність із володіння, користування та/або розпорядження активами, тобто забезпечення збереження активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, та їх економічної вартості або реалізація таких активів чи передача їх в управління відповідно до цього Закону, а також реалізація активів, конфіскованих у кримінальному провадженні².

Національне агентство здійснює управління активами відповідно до розділу III Закону з урахуванням положень Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)³, а також інших нормативних актів України.

Відповідно до ч. 1 ст. 1029 ЦК України:

За договором управління майном одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача)⁴.

Інші особливості управління майном визначені безпосередньо у Законі. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 19:

Національне агентство здійснює управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, у тому числі як захід забезпечення позову – лише щодо позову, пред'явленого в інтересах держави, із вста-

² Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (н 1).

³ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

⁴ Там само.

Ганна Буюджи

новленням заборони розпоряджатися та/або користуватися такими активами, сума або вартість яких дорівнює або перевищує 200 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року⁵.

Із наведеного вбачається, що компетенція АРМА на управління активами є досить вузькою та чітко обмежується законом. Так, Національне агентство повноважне отримати в управління майно лише у разі одночасної наявності таких умов:

1. *На активи накладено арешт у кримінальному провадженні.* Це означає, що до моменту передачі майна в управління Національному агентству має бути вчинена низка кримінально-процесуальних дій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України)⁶: відкрито кримінальне провадження; вжиті заходи з виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт; подане прокурором клопотання до слідчого судді або суду про арешт зазначених активів та прийнята слідчим суддею або судом ухвала про арешт цих активів.

2. *Якщо арешт накладено на активи з метою забезпечення цивільного позову у кримінальному провадженні, то позов у межах кримінального провадження має бути пред'явлено виключно в інтересах держави.*

3. *Сума або вартість активів дорівнює або перевищує 200 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року.* Так, відповідно до ст. 8 Закону України “Про Державний бюджет України на 2018 рік” з 1 січня встановлено у 2018 р. мінімальну заробітну плату у місячному розмірі 3 723 грн⁷. Таким чином, сума або вартість активів, які можуть бути передані в управління Національного агентства у 2018 р. має бути не меншою 744 600 грн. Очевидно, що законодавець встановив досить високий майновий ценз для того, щоб вивести зі сфери повноважень Національного агентства корупційні справи, у яких сума заподіяних збитків є порівняно незначною. З одного боку, це значно звужує сферу компетенції АРМА, а з другого – дає змогу ефективно та професійно зосередитися на найбільш значних та особливо небезпечних справах, пов'язаних із корупцією. Варто наголосити, що з огляду на застосування у ч. 1 ст. 19 Закону терміна “активи” у множині, цю норму слід розуміти так, що в управління можуть бути передані активи, сукупна вартість (а не вартість одиниці) яких перевищує вказаний вартісний ценз.

www.pravoua.com.ua

⁵ Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (н 1).

⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

⁷ Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2246-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 3-4. Ст. 26.

4. *Активи мають бути визнані речовим доказом у кримінальному провадженні.* Цієї вимоги немає у ст. 19 Закону, натомість вона є у ст. 100 КПК України, а отже, обов'язкова для прокурорів та слідчих при ініціюванні передачі активів в управління АРМА.

Відповідно до абзацу 2 ч. 1 ст. 19 Закону 'активи приймаються в управління на підставі ухвали слідчого судді, суду чи згоди власника активів, копії яких надсилаються Національному агентству не пізніше наступного робочого дня після їх винесення (надання) з відповідним зверненням прокурора'⁸. Це означає, що після винесення ухвали про арешт майна прокурор має повторно звернутися до слідчого судді або суду про передачу активів в управління Національного агентства (або ж розгляд питання про арешт і передання активу в управління може розглядатися і вирішуватися слідчим суддею, судом одночасно). І лише після задоволення зазначеного звернення та прийняття відповідної ухвали слідчим суддею або судом прокурор має право передати арештоване майно в управління Національному агентству.

Таким чином, АРМА здійснює управління майном на підставі виключно рішення слідчого судді, суду або згоди власника арештованих активів. Інакше кажучи, Національне агентство не має права (або власної дискреції) вирішувати, чи управлятиме воно певними активами, чи ні, а якщо управлятиме, то яким чином. Воно зобов'язане це робити з огляду на пряму норму закону та ухвалу суду. За таких обставин відносини, які складаються під час управління активами, є публічно-правовими, а саме – адміністративно-правовими відносинами, що ґрунтуються на кримінальному процесі. Навіть якщо передача активів відбувається за згоди їх власника, це не змінює публічну природу таких відносин, оскільки активи перебувають під арештом на підставі відповідної ухвали суду, а відповідно, суб'єкти таких відносин не можуть вважатися юридично рівними.

Окремо варто зазначити, що відносини з управління арештованим майном, що здійснюється Національним агентством, не слід плутати із управлінням майном на підставі договору про управління, хоча ці правовідносини схожі за своїми зовнішніми ознаками. Так, *спільними рисами* зазначених правовідносин є такі:

1) в обох випадках йдеться про управління активами, що передбачає вчинення суб'єктом управління активних дій щодо переданого майна, а саме: володіння, користування та (або) розпорядження ним;

2) за своєю правовою природою управління в обох випадках є дією в чужому інтересі, при цьому як Національне агентство, так і управитель

⁸ Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (н 1).

за договором управління не мають права користуватися переданим майном;

3) такі відносини є строковими;

4) такі відносини мають цільовий характер (незважаючи на те, що їх мета різна). Водночас правова природа таких правовідносин є принципово різною. Розглянемо основні *відмінності* між ними:

1. *Юридичною підставою виникнення правовідносин з управління арештованим майном між АРМА та іншими особами щодо арештованого майна* є відповідна ухвала слідчого судді (суду), а отже, вони мають публічно-правовий характер та не залежать від волі власника майна та Національного агентства. Жоден із суб'єктів таких правовідносин не має права відмовитися від передачі або від отримання в управління майна, визначеного в ухвалі. Крім того, ухилення від виконання ухвали суду про передачу майна в управління є кримінальним правопорушенням. Ці відносини є речовими – виникають щодо арештованого майна, тягнуть за собою виникнення речового титулу в АРМА та мають абсолютний характер.

Підставою виникнення інших правовідносин управління є договір управління майном. Ці відносини виникають також щодо арештованого майна, але суто між АРМА та управителем. Із цього випливає, що вони мають зобов'язальний (чи договірний) характер, проте не є суто приватно-правовими. Так, Національне агентство самостійно відбирає управителя-контрагента, хоча воно не має права не вступати у ці відносини, оскільки зобов'язане зробити це відповідно до спеціального закону. Отже, при вступі АРМА у відповідні договірні відносини відсутня ключова ознака приватних відносин – свобода волевиявлення обох учасників.

2. Хоча в обох випадках такі правовідносини є строковими, *підстави їх припинення* категорично відрізняються. У першому випадку підставою припинення правовідносин є скасування ухвали про арешт. Договір управління майном припиняється на підставах, визначених у ст. 1044 ЦК України (найчастіше – внаслідок закінчення строку його дії або повного завершення виконання сторонами).

3. Правовідносини відрізняються за *колом суб'єктів*. По-перше, АРМА отримує активи не від власника (навіть за наявності його згоди), а безпосередньо від прокурора, який реалізовує свої повноваження виключно у межах кримінального процесу та у подальшому не є суб'єктом цивільно-правових відносин щодо переданого майна. У цьому випадку, на нашу думку, прокурор лише виконує технічну функцію – передачу активів.

По-друге, у момент отримання активів в управління Національне агентство діє у ролі управителя, статус якого можна порівняти зі стату-

сом квазівласника. Це пояснюється тим, що АРМА наділене повноваженнями з володіння, користування та (або) розпорядження переданими активами на власний розсуд, безвідносно до бажання та інтересів власників майна або будь-яких інших осіб. Єдиним обмеженням у реалізації Національним агентством своїх повноважень є заборона користування такими активами.

У подальшому АРМА може або самостійно управляти арештованими активами, або укласти договір управління майном. У такому випадку з управителя Національне агентство “перетворюється” на установника. За загальним правилом, установником управління є власник майна або його законний представник (піклувальник, опікун або орган опіки та піклування (ст. 1032 ЦК України)⁹). Водночас після створення АРМА ЦК України було доповнено ч. 6, яка передбачає, що ‘у випадках, встановлених законом, установником управління може бути Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів’¹⁰.

Отже, унікальною особливістю управління майном Національним агентством є те, що воно, не будучи власником арештованого майна, передає його в управління, тобто у цьому випадку АРМА також виконує функції квазівласника. Інакше кажучи, законодавець прирівняв Національне агентство до власника арештованих активів з метою надання йому достатніх механізмів для ефективного управління (у широкому значенні слова) майном, зокрема, і шляхом укладення договору управління. Це принципово відрізняє цей інститут від усіх різновидів управління майном, оскільки право передавати майно в управління або траст (залежно від законодавства конкретної країни) має виключно власник цього майна, наділений повною дієздатністю.

4. Правовідносини відрізняються за *титолом на майно*, яке отримує Національне агентство та управитель за договором управління. Так, в обох випадках юридичним власником майна залишається, так би мовити, первісний власник. Проте у першому випадку власник обмежений у можливостях реалізації (здійснення) своїх повноважень внаслідок накладення арешту на його майно. У частині 1 ст. 170 КПК України зазначено, що ‘арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому цим Кодексом порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном’¹¹.

Отже, на час дії ухвали суду про арешт активів їхній власник не має права реалізувати свої повноваження власника, хоча він і залишаєть-

⁹ Цивільний кодекс України (н 3).

¹⁰ Там само.

¹¹ Кримінальний процесуальний кодекс України (н 6).

ся власником, тобто не позбавляється прав власника. Водночас, як вбачається зі змісту ст. 1 Закону, увесь комплекс повноважень щодо майна (володіння, користування, розпорядження) отримує Національне агентство¹². При цьому воно має право реалізовувати свої повноваження без згоди та навіть всупереч волі власника майна. Водночас АРМА зобов'язане діяти як в інтересах держави, так і власника активів, оскільки відповідний інститут управління має на меті збереження економічної вартості майна в умовах, коли невідомо, хто саме його отримає (власник – у разі виправдувального вироку, чи держава – у разі обвинувального вироку).

У відносинах управління майном, що базуються на договорі, ситуація є кардинально іншою. Відповідно до ч. 1 ст. 1037 ЦК України 'управитель управляє майном відповідно до умов договору. Управитель може відчужувати майно, передане в управління, укладати щодо нього договір застави лише за згодою установника управління'¹³.

Отже, навіть якщо договір управління передбачає передачу управителю повноважень з володіння, користування та розпорядження майном, то, по-перше, це відбувається за згодою установника (власника майна), а по-друге, управління майном, зокрема його реалізація, відбувається в інтересах власника або вказаних ним осіб.

5. Правовідносини відрізняються за змістом повноважень щодо переданого майна. У відносинах управління арештованими активами, що здійснюється АРМА, останнє наділене найбільш широкими повноваженнями стосовно майна, тоді як управитель за договором управління майном обмежений рамками договору та обов'язком діяти в інтересах власника або вказаних ним вигодонабувачів.

Отже, Національне агентство займає специфічне правове становище та є особливим суб'єктом цивільно-правових відносин під час управління арештованим майном. Відносини управління, суб'єктом яких є АРМА, існують у двох різних формах, виникають по чергово та з різних підстав – на підставі ухвали суду та на підставі відповідного договору. При цьому спочатку Національне агентство є управителем, а в подальшому – установником управління. В обох видах відносин АРМА виступає у ролі квазівласника арештованого майна. На нашу думку, такий подвійний правовий статус повноважень Національного агентства у сфері управління майном можна пояснити публічно-правовою природою його повноважень, а також метою діяльності – управляти незаконно отриманим майном на користь держави та первісного власника майна.

¹² Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (н 1).

¹³ Цивільний кодекс України (н 3).

Враховуючи викладене, пропонуємо визначити *управління активами, що здійснюється Національним агентством, як професійну строкову діяльність із володіння, користування та (або) розпорядження активами, арештованими у кримінальному провадженні, яка здійснюється на підставі відповідної ухвали слідчого судді або суду, з метою збереження або збільшення їх економічної вартості та подальшої реалізації на користь держави або повернення власникові.*

Слід зазначити, що, на нашу думку, законодавство у сфері діяльності Національного агентства є недосконалим та вимагає ґрунтовного доопрацювання. З одного боку, це логічно, оскільки зазначений орган є новим і не мав попередника. Зрозуміло, що основна частина змін, які доцільно було б внести, стосується переважно спеціального Закону, кримінального та кримінального процесуального законодавства, тому їх аналіз та пропозиції щодо удосконалення виходять за межі нашого дослідження. Водночас ми вважаємо за доцільне внести деякі зміни і до цивільного законодавства, які могли б деталізувати окремі положення, які стосуються Національного агентства.

Зокрема, на нашу думку, чинне законодавство України залишає поза увагою права добросовісних набувачів майна, реалізованого АРМА в межах виконання ним своїх повноважень. За таких обставин ми пропонуємо:

1. Статтю 1037 ЦК України доповнити ч. 3 такого змісту: *“3. У випадках, коли установником управління є Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, з моменту прийняття управителем майна в управління до управителя переходять: права щодо такого майна, що виникли до прийняття ним майна в управління, та обов’язки щодо нього, що виникають з моменту прийняття управителем майна в управління. З моменту прийняття управителем майна в управління управитель має право на припинення, зміну зобов’язань щодо майна, вчинення правочинів щодо майна з урахуванням положень чинного законодавства та договору управління майном.”*

2. Статтю 19 Закону доповнити новою ч. 3 такого змісту:

“3. З моменту прийняття управителем активу в управління до управителя переходять: права щодо такого активу, що виникли до прийняття ним активу в управління, та обов’язки щодо нього, що виникають з моменту прийняття управителем активу в управління.

З моменту прийняття управителем активу в управління управитель має право на припинення, зміну зобов’язань щодо активів, вчинення правочинів щодо активів з урахуванням положень цього Закону та договору управління майном.

Ганна Буюджи

Правові наслідки, визначені цією частиною, настають для Національного агентства у випадках, якщо за цим Законом управління активами здійснюється безпосередньо Національним агентством без залучення управителя.”

Отже, на наше переконання, запропонований механізм дасть змогу уникнути обтяження управителя надмірними боргами, які можуть бути штучно створені власником з метою блокування можливого управління активом. Управитель стає *правонаступником* власника в усіх *правах*, які виникли щодо активу за договорами, які забезпечують його утримання та створюють можливість одержання доходу від його використання до моменту *передання* в управління. Водночас управитель стає *правонаступником за зобов’язаннями після передання* активу в управління. Таким чином, пропонується законодавче закріплення механізму сингулярного правонаступництва у відносинах управління арештованим майном.

АРМА також може бути правонаступником прав та обов’язків щодо переданих активів відповідно до запропонованого механізму, проте лише у тих випадках, коли управління здійснюється ним без залучення управителя. Це може стосуватися управління грошовими коштами та банківськими металами відповідно до ст. 20 Закону (у частині правонаступництва прав та обов’язків, які можуть бути створені щодо коштів на банківському рахунку, наприклад, якщо право вимоги за рахунком використовується як забезпечення зобов’язань позичальника за кредитним договором), а також у разі управління корпоративними правами у випадках, передбачених у ч. 7 ст. 21 Закону, коли управління може здійснюватись як Національним агентством, так і спеціалізованими управителями.

По-четверте, є ще один нюанс, на який хотілося б звернути увагу. ЦК України оперує поняттям “*майно*”. До прикладу, “*майно*”, серед інших, також є предметом договору управління (ч. 1 ст. 1030). Водночас спеціальний Закон використовує інше поняття – “*активи*”. Саме “*активи*” переходять в управління Національного агентства та потім передаються за договором управління управителю.

У зв’язку із цим постає питання щодо співвідношення поняття “*майно*”, що міститься у ЦК України, та поняття “*активи*”, що міститься у Законі. Загалом відповідь на нього дають самі нормативні акти. Так, відповідно до ч. 1 ст. 190 ЦК України “*майном* як особливим об’єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та *обов’язки*”¹⁴. До майна також відносяться грошові кошти, цінні папери тощо. Натомість згідно з п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону “*активи* – це кошти, *майно*, майнові та інші права, на які може бути накладено або накладено арешт

¹⁴ Цивільний кодекс України (н 3).

у кримінальному провадженні або які конфісковані за рішенням суду у кримінальному провадженні¹⁵.

Із наведеного випливає, що поняття “активи” є ширшим за поняття “майно”, оскільки включає останнє поряд із коштами, майновими та іншими правами. Проте саме поняття “майно” включає поняття “майнових прав” та грошові кошти, тому законодавець міг не виділяти їх в окрему групу “активів”. Окрім того, поняття “майно” включає й “обов’язки”, що є не менш важливим. Однак, чи включає обов’язки поняття “активи”, з самого визначення не зрозуміло, хоча це можна логічно вивести з інших положень Закону. На нашу думку, активи не можуть включати обов’язки, оскільки на них не може бути накладено арешт, вони не можуть бути конфісковані та використані як відшкодування збитків, завданих корупційними злочинами.

Повертаючись до співвідношення понять “майно” та “активи”, хотілося б зазначити, що було б логічно удосконалити визначення термінів і привести їх у відповідність один до одного. На наше переконання, доцільніше використовувати єдине поняття “майно”, яке є звичним і зрозумілим з погляду цивільного законодавства та усталеної практики, тоді як “активи” – притаманне сфері бухгалтерського обліку та фінансового аудиту. Проте, на нашу думку, законодавець вирішив використовувати поняття “активи” як переклад англійського терміна “assets”, яким оперують у законодавстві, що стосується регулювання діяльності аналогів АРМА в інших країнах. Отже, з одного боку, законодавець вчинив логічно, максимально наблизивши українську термінологію до міжнародної, проте, з другого – вжив термін, який традиційно використовується в іншій сфері і з дещо іншим значенням.

Враховуючи ту кількість нормативних актів, до яких слід було б внести зміни в частині заміни терміна “активи” на “майно”, це, на нашу думку, було б складно та невиправдано. Крім того, як уже зазначалося, це не повною мірою відповідає міжнародній термінології у сфері виявлення та управління незаконно отриманими активами. У зв’язку із цим пропонуємо залишити термін “активи” у Законі, проте внести зміни до визначення самого поняття.

Зокрема, пропонуємо п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону викласти у такій редакції: *“1) активи – майно, у тому числі, грошові кошти, цінні папери, корпоративні права, а також інші майнові права, на які може бути накладено або накладено арешт у кримінальному провадженні або які конфісковані за рішенням суду у кримінальному провадженні;”*.

¹⁵ Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (н 1).

Ганна Буюджи

По суті, запропоноване визначення ототожнює поняття “активи” з поняттям “майно”, що міститься у ЦК України, з єдиним винятком – на відміну від поняття “майно” поняття “активи” не включає “обов’язки”, оскільки на них не може бути накладено арешт у кримінальному провадженні та вони не можуть бути конфісковані за рішенням суду у кримінальному провадженні.

Висновки. Національне агентство займає специфічне правове становище та є особливим суб’єктом цивільно-правових відносин під час управління арештованим майном.

Національне агентство не має права вирішувати, чи управлятиме воно певними активами, чи ні, а якщо управляти, то яким чином. Воно зобов’язане це робити з огляду на пряму норму закону та ухвалу суду. За таких обставин відносини, які складаються під час управління активами, є публічно-правовими, а саме – адміністративно-правовими відносинами, що ґрунтуються на кримінальному процесі.

Відносини управління, суб’єктом яких є АРМА, існують у двох різних формах, виникають по чергово та з різних підстав – на підставі ухвали суду та відповідного договору управління. Вони хоча й мають спільні риси, проте відрізняються за своєю правовою природою (перші є публічно-правовими, другі – приватноправовими з елементами публічно-правових), підставами виникнення та припинення, колом суб’єктів, а також титулом і змістом повноважень щодо переданого майна.

Після винесення ухвали слідчим суддею (судом) і передачі майна Національне агентство стає управителем. У подальшому воно може або безпосередньо управляти переданим майном, або укласти договір управління, у якому АРМА діє як установник. В обох видах відносин АРМА виступає у ролі квазівласника арештованого майна.

Управління активами, що здійснюється Національним агентством, – це професійна строкова діяльність із володіння, користування та (або) розпорядження активами, арештованими у кримінальному провадженні, яка здійснюється на підставі відповідної ухвали слідчого судді або суду, з метою збереження або збільшення їх економічної вартості та подальшої реалізації на користь держави або повернення власникові.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 13 kvitnia 2012 r. № 4651-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. St. 88 (in Ukrainian).

2. Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2018 rik [On the State Budget of Ukraine for Year 2018]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 7 hrudnia 2017 r. № 2246-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2018. № 3-4. St. 26 (in Ukrainian).
3. Pro Natsionalne ahentstvo Ukrainy z pytan vyavlennia, rozshuku ta upravlinnia aktyvamy, oderzhanymy vid koruptsiinykh ta inshykh zlochyniv [About the National Agency of Ukraine for Finding, Tracing and Management of Assets Derived from Corruption and Other Crimes]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 10 lystopada 2015 r. № 772-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2016. № 1. St. 2 (in Ukrainian).
4. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 16 sichnia 2003 r. № 435-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. № 40-44. St. 356 (in Ukrainian).

Ganna Buiadzhy

SPECIFICS OF PROPERTY MANAGEMENT
BY THE NATIONAL AGENCY OF UKRAINE FOR FINDING,
TRACING AND MANAGEMENT OF ASSETS DERIVED
FROM CORRUPTION AND OTHER CRIMES

ABSTRACT. The National Agency of Ukraine for Finding, Tracing and Management of Assets Derived from Corruption and Other Crimes (hereinafter – the National Agency and (or) ARMA) is a newly established body enjoying a special status authorized to search for and trace assets which may be seized in criminal proceedings, and also to manage such assets. Implementation of the asset management powers leads to the establishment of two absolutely different types of legal relations, with each of them having its specifics. These relations call for a comprehensive research, since they represent the subject matter of civil law, administrative law and criminal procedure law studies. Besides, national legal science has not focused on this issue yet, and therefore, its relevance is not to be doubted.

The purpose of this article is to make a comparative legal analysis of the relations arising during arrested asset management by the National Agency, and also during transfer of the same for management under a property management contract.

Results of the analysis of the specifics pertaining to the relations arising during arrested asset management directly by the National Agency, as well as the relations arising when arrested assets are transferred to manager under a property management contract indicate that although these relations have common features, their legal nature differs (the former are relations at public law, and the latter are relations at private law with elements of public law relations). In both cases, the National Agency acts as a quasi-owner of seized property. Besides, significant attention is paid to development of specific proposals for improving current legislation of Ukraine in the domain of seized asset management.

Management relations, with the National Agency being its subject, exist in two different forms, they occur alternately and on different bases – on the basis of a court ruling and on the basis of a relevant management agreement. They have common features; however, they differ in legal nature, bases of occurrence and termination, scope of subjects, as well as the title and essence of powers in respect of the transferred property.

Ганна Буюджи

After the ruling is made by an investigating judge (court) and property is transferred, the National Agency becomes manager. It may further either directly manage the transferred assets or sign a management agreement in which ARMA acts as the founder. In both types of relations, the mentioned body acts as a quasi-owner of seized property.

Asset management carried out by the National Agency is a professional fixed-term activity of ownership, use and/or disposal of assets seized in criminal proceedings which is carried out by virtue of a relevant ruling of an investigative judge or court, with the aim of maintaining or increasing asset economic value and further sale of the assets for the benefit of the State, or their return to its owner.

KEYWORDS: National Agency of Ukraine for Finding, Tracing and Management of Assets Derived from Corruption and Other Crimes; ARMA; management of seized assets; property management agreement; seizure of assets.